

Vlastita imena kot stilsko sredstvo u Miloradićevi pjesma

Gdogod se je bavio Miloradićevim djelom i žitkom, naglašavao je njegovu visoku naučenost, načitanost ter poznavanje živih ali i klasičnih jezika. Dobro je poznavao grčku i rimljansku kulturu, povijest i mitologiju, a kao svećenik i teolog i bibliju. S druge strane bavio se je i svitskim zbivanjima svoga vremena na području znanosti i politike. O tomu svjedoče mnoga djela i osvrti, koje je napisao iz područja filozofije, sociologije, ekonomije, prirodoslovlja, teologije i prije svega geometrije. Svi ti faktori doći će, naravno, do izražaja i u njegovim pjesmama. Na vješt način upliće i prepliće u kompoziciju svojih pjesama antičke i biblijske pojme i osobe kao i ličnosti i druga vlastita imena iz suvremenoga života, da bi na taj način pojačao slikovitost i plastičnost svojega pjesničkoga izraza. O njoj će biti u ovom osvrtu najviše govora.

Najčešće nailazimo na **VLASTITA IMENA IZ ANTIČKE KULTURE I MITOLOGIJE**, više od trideset, dok su biblijska i ostala s nešto manje od po dvadeset zastupljena. Poklonimo nekim od njih malo više pažnje.

U pjesmi »Zali duh ...«, u kojoj pjeva o šest grijehova protiv (Svetomu) Duhu, Miloradić metaforizira zdvojnost ljudi nad božjom dobrotom jednim stihom u originalu iz Vergilove Eneje:

»Kad mi ne će pomoć nebo,
Acheronta iam movebo,
Kad se nebo ne da utoliti,
Ču se vragu pojt pomoliti!«

Acheron je rijeka u Epiru na sjeveru Grčke, djelomično podzemna i močvarna, a u grčkoj mitologiji glavna rijeka Hadesa, preko koje je brodara Charon svojim čamcem prevažao pomrle duše u podzemni svijet. No kod Vergila stoji Acheron za podzemni svijet uopće, a kod Miloradića vjerojatno za pakao. Brodara Charon bio je inače cundrav, nečist, zlonamjerna čovjek i lakoman na prevozačku plaću, takozvani »obol«. Po Vergilu je imao užarene oči pak je

učitelj u mirovini
Mr. VLADIMIR VUKOVIĆ

Rodjen 1938. u Filežu. Studij na sveučilištu u Beču, bio urednik »Glasa« i »novoga glasa«.

stoga poslužio Miloradiću u pjesmi »*Pesimisti*« za usporedbu nečega ča u nešto bulji, »*Ča kot Charon na te ziva*«.

I još jedan put je poslužio Vergilov ep Miloradiću da učini svoj pjesnički izraz slikovitijim i plastičnijim. Ov put sam glavni junak toga nacionalnoga epa starih Rimljanov, Eneja i njegov rodni grad Troja. U pjesmi »*Na Novo ljeto 1917.*«, gdje opisuje strahote Prvoga svitskoga boja, ki jur tretio ljeto hara Europom i svitom i u kom su tisuće i tisuće ljudi izgubili svoje živote, dome i imovinu, Miloradić posizhe za timi antičkimi simboli junaštva, patnje i boli, da bi njimi pojačao sliku tih bojnih strahot:

»Vsaka mu je ura jalna,
Ča je tvoje, nij već tvoje ...,
Vlada svitom moć brutalna!
Enejaš si, poj iz Troje!«

Naime, Enej, sinu Trojančana Anchisa i božice Afrodite, majka je svitovala da napusti svoj rodni grad, kad su ga Grki nakon duge, desetogodišnje opsade konačno hinjbom osvojili i

razorili. Izgubivši svoj dom, uzme svoga oca na ramen, a sina i gradske boge (penate) u ruke i pobigne s njimi. Nakon mnogih pustolovin stigne prik Karthaga u Italiju, kade osnuje sa svojom ženom Laviniom Albu Longa, matični grad starog Rima. Za vrime jedne bitke pobigne i postane bog.

U pjesmi »*Marici*« naš pjesnik spominje dvi božice iz grčke mitologije: Afroditu i Proserpinu odnosno Persefonu. Dok nam u stihu »*Čarobna kot Afrodita*« pris-podablja vedre, žive i mlad(ovit)e Marice s Afroditom, božicom ljubavi i lipo-te, ne pravi nikakovih problemov, s Proserpinom to već nije tako jednostavno. Nije dovoljno da se sjetimo kako je Proserpina latinizirani oblik grčkoga imena Persefona, i koga je Miloradić uzeo vjerojatno zbog rime

A uz majku kći jedina,
Bila si joj Proserpina.

Naime, Persefonu, kći Zeusa i božice plodnosti Demeter, ukrao je i oženio Hades, bog istoimenog podzemnog

svita. Zato je Persefona uz svog muža Grkom bila i božica podzemnoga svita. Ražaloščena i srdita Demeter, ka je diboko čeznula za svojom kćerom, uspje-la je kod Zeusa ishoditi, da joj kći bude pol ljeta uz nju, a pol ljeta kod svoga muža Hadesa u podzemnom svitu. Za vrime svoga boravka kod Hadesa, zemlja nije rodila. Zato su Grki gledali u njoj i božicu vegetacije. Miloradiću je nje ime poslužilo za metaforizaciju majčine ljubavi prema Marici.

Ime žene trojanskoga kralja Priama, Hekabe, poslužilo mu je u latiniziranom obliku u pjesmi »*Gospodin Jože Fitzko*«, da metaforizira nezainteresiranost i nebrigu plemićev hrvatskoga podrijetla Draškovičevih, Keglevičevih i

Feštetićevih za hrvatski narod u Gra-
dišću ter da tako još jače kontrastira i
potcrta brigu i skrb Jože Fitzka za
njega:

Ali mi smo njim Hekuba.
Drugi su im dragi;
Zrasla im je nova truba,
Kot va Bosni Agi.

Hekabe, odnosno Hekuba izgubila je, naime, nakon pada Troje sve svoje
mile, a sama postala ropkinja Homerovoga junaka Odiseja. Od boli i tuge
pretvorila se je u psa.

Lip primjer, na koji način su Miloradiću služili antički dogodjaji i antička imena
kot stilsko sredstvo, imamo u pjesmi »*Tatransko groblje*«, kade s neobičnom
spretnošću izražava žalosnu sliku voj-
ničkoga groblja u planini Tatre:

Uz tatranske grobe
Visoke su skale,
Misliš da Niobe
Spi uz svoje male.

Nioba je bila u grčkoj mitologiji kći
Zeusovoga sina Tantala i žena teban-
skoga kralja Amfiona, s kim je imala
sedam sinov i sedam kćeri. Gizdeći se
svojom dičicom, rugala se je božici Leto, ka je imala samo dvoje dice,
Apolona i Artemidu. Da bi osvetili svoju ožalošćenu majku, Apolon i Artemida
strelicama poubijaju svu Niobinu dicu, ka zbog toga probavi devet dan i devet
noći u plaču i potom na brigu Siplosu okameni. Cijela priča uči, kako gizdost
neophodno povlači za sobom kaštigu, a Miloradiću je poslužila za oslika-
vanje tuge i žalosti majkov palih vojakov u Prvom svitskom boju.

Najomiljenije vlastito ime iz grčke mitologije bilo je Miloradiću ime krilatoga
konja Pegaza. Ne samo da ga najčešće spominje (najveć puti u epu »Sin
zgubljen i najden«), već čini to i s mnogo simpatije i ljubavi, ča i štitelj more
dobro osjetiti. Ta simpatija, ta ljubav
najbolje dolazu do izražaja u pjesmi
»*Na rastanku*«, u koj se naš pjesnik
oprašta od svega ča mu je drago, pa
tako i od Pegaza:

S Bogom, s Bogom, još nek tebi,
Oj, Pegaze, konjić moj!
Miruj, miruj, već ne grebi,
Mir pristaje staroj gebi ...
Žar zaspan je, moj i tvoj!

Pegaz je inače krilati konj iz grčke mit-
ologije, Posejdonov i Meduzin sin.

Skočio je iz nje tijela, kad joj je Zeusov sin Perzej odrubio glavu. Uzdigao se
do Olimpa, sjedišta grčkih bogov, kade je nositelj očevog groma i strijele. Na
brigu Helikonu kopitom je izgrebao zviranjak Hipokrene, ki bude posvećen

muzam, pak je tako postao simbolom pjesničkoga nadahnuća. Stekao je besmrtnost i pretvoren je u zvijezde. Miloradić šikano hasnuje njegovo ime kad kani metaforizirati svoje pjesničko stvaranje. Najlipši primjer za to imamo u pjesmi »Šćipanci« u koj na prekrasan način opisuje, ča ga nuka da piše pjesme:

Hej, Pegaze, staro zvire,
Trzaj glavu, dizaj rep!
Upri čampe sve četire,
Grlo brusim na satire,
Taknut ću si svit va žep!

U ovoj pjesmi vidimo, kako Miloradić povezuje antičke pojme i osobe sa seljačko-seoskom sredinom svoje štiteljske publike, ka,

naravno, rijetkokad pojma ima gdo i ča je to ta Pegaz, ali budući da ga Miloradić naziva »staro zvire«, ko neka trza glavu i diže rep, ter da upre svoje čampe, lakše će pogoditi da je ovdje govor o životinji ka takove radnje izvršava, a to je konj. Sličnu pomoć pruža štitelju kad kaže, da njegov Pegaz riće, ili kad opomenjuje svoga Pegaza, da si ne ravna nos po sijenu ili da krene domom s paše. Stoga će pjesma na štitelja djelovati, iako nije sasvim razumio nje smisao i značenje pojma »PEGAZ«. Sigurno, cjelokupni smisao, izgradnju i sklad pjesme razumit će nek štitelj ili slušatelj s humanističkom naobrazbom.

Na sličan način hasnuje i druge pojme i imena osobov iz grčke i rimljanske mitologije ili iz antičke povijesti i kulture. Ponekad se zna i malo poigrati s timi pojmi i riči. Kad kani disciplinirati svoju pjesničku maštu, dovikne u pjesmi »Rodno mjesto« svomu milomu Pegazu, da ostavi sijeno i da se spomene Muze, ali mu se nekako zareće pa veli mjesto Muze Meduzu:

Hop, Pegaze, k putu kreni,
Kraj na stran ne bludi već!
Ne ravnaj si nos po sijeni,
Na Meduzu se spomeni ...
To je: Muzu kanim reć.

Ča nam na prvi pogled izgleda kot kakova mlaka igrarija sličnošćom riči, dobije jur na drugi pogled diljbu dimenziju. Sjetimo se samo: Pegaz se zapravo rodio iz Meduzinoga trupla,

kad joj je Perzej odrubio glavu, a muzam, kih je bilo devet po broju, bio je posvećen zviranjak Hipokrene, koga je iskopao svojimi nogami Pegaz na brigu Helikonu.

U istoj pjesmi susrećemo još jednu igru s riči, ka se isto temelji na sličnosti dvih pojmov: Da bi štitelja ili slušatelja upozorio na stroge metričke zakone, ki obavezuju ili stežu tvorca pjesme, Miloradić upliće ime gradišćanskohrvatskoga sela Klimpuha u svoju pjesmu, jer ono zvuči donekle slično, kao i

Olimp(uš), sjedište grčkih bogov, ali i muzov i stvori štitelju nekako prisnu, domaću atmosferu:

S Klimpuha te Muza steza
- Ej, Olimpiš moram reć -
S regulami od železa,
Ko se spiraš, će ti breza
I metlica kožu spec!

No Miloradić nije uzimao samo imena iz mitologije, nego i ličnosti iz grčkoga znanstvenoga života. Tako se najdu imena Sokratesa, Platona, Pitagorasa, Tukidida, Diogena i Demokrita kao stilsko sredstvo u Miloradićevi pjesma. Ne fali ni ime Aristotela, iako se ono skriva iza imena njegovoga rodnoga mjesta Stagire.

Drugu skupinu vlastitih imen u Miloradićevi pjesma zauzimaju OSOBE I POJMI IZ BIBLIJE. Kaoteolog i svećenik ju je dobro poznavao pa je znao vješto i na pravom mjestu umetnuti i biblijsko ime u svoje stihe koristeći ga često puta i zbog rime. Ne tribam posebno naglasiti, da i biblijski kao i antički primjeri daju Miloradićevim pjesmam poseban čar i poseban kolorit. Osim toga, biblijska imena i osobe bile su u mnogo većem broju poznate štiteljem njegovih pjesam, nego je to bio slučaj s antičkim imeni, jer imena kot su to Job, Golgotha, Marta i Magdalena, David, Abel, Kain, Augustin i Sodoma bila su poznata i običnim ljudem iz vjeronauka ili prodike. No ima i onakovih, ka nisu poznata općenito.

Ipak, čudakrat ne pomaže mnogo, ako su imena i osobe poznate jer nam tribaju za potpuno shvaćanje i razumivanje pjesme dalnji detalji. Oni nas stoprv upućuju na ono, ča nam pjesnik želi uporabom odredjenog pojma ili imena reći. Lip primjer za to su stihi iz pjesme »*Na sedamdesetnicu 1922*«, ku je Miloradić posvetio estergomskom kanoniku Francu Horvathu prilikom njegove sedamdesetljetnice rođenja:

Dobro, ča nam starost zame,
Ča je bilo? Kupčić slame,
A sada je puh, gomila -
Veli David i Sibila.

U prvom momentu bit ćemo zadovoljni, jer u prethodni tri stihi nam pjesnik uznanuje, ča velu David i Sibila. Za to ni ne tribamo znati gdo se krije iza tih dvih imen. Ako nam je jedno ili drugo poznato, tim bolje, jer tada dobivamo dodatnu vezu tim stihom, oni nam postanu nekako bliskiji. No da bi upoznali cijelu sadržajnu ali i izražajnu snagu tih stihov, tribaju nam dodatne informacije. David nije bio samo dobitnik nad Goliathom, nego i kralj Izraelcev, a ča nas ovdje najjače zanima i pisac duhovitih i sadržajnih psalmov. Na jedan od njih, naime, na psalm 29. »*O nevolji prolaznoga človika*« nas upućuje ovdje Miloradić.

Sibila pak je biće iz grčke i rimljanske mitologije. Na početku jedna, porastao je s vremenom njihov broj na 10. Bile su poznate prorokinje, čija imena i prorokovanje su prodrle i u židovsko-kršćansku pismenost. U rimljanskoj mitologiji pak najpoznatija je bila Sibila od Cumae, Deifoba. Kad joj je bog Apolon obećao da će joj ispuniti sve ča si zaželj, ako postane njegova ljubavnica, ona si zaprosi toliko ljet života, koliko ima jedan velik kup zrna od pijeska. No zaboravila je istodobno zamoliti iza vječnu mladost, pa je starila i smežurala se, sve dok nije pasala u jednu na stropu viseću bocu. Odakle je Miloradić uzeo nje sliku, je li izravno iz antičke mitlogije, ili iz kršćanske predaje ili pak iz Vergilovoga Eneja, kade je opisana izražajno i s puno ljubavi, bez detaljnih istraživanja teško je reći.

U pjesmi »Zač« u koj Miloradić daje odgovor zbog čega piše pjesme nailazimo i na stihe:

Da si kadgod pljusku dam
Sebi sam kot Bileam.

Bileam se spominje u Starom zakonu u knjigi Numeri kot poganski prorok, po koga je poslao moapski kralj

Balak, da dojde k njemu i prokljuje Izraelce, ki su, vrativši se iz Egipta, prodrli u zemlju Moab i ondje postavili svoje šatore. Nakon odredjenoga oklijevanja Bileam se odazove pozivu, sjede na magarca i krene na put. Na to se Gospodin razljuti i pošalje andjela, ki nevidljiv za Bileama ali ne i za magarca, zapriječi put. Bileam nevideći zapreke, tuče opetovano magarca, da nastavi putem. Iz Miloradićevih stihov moglo bi se zaključiti, da Bileam umjesto magarca tuče sam sebe, ča ne odgovara istini. Rekli bi da je Miloradić krivo tumačio biblijski tekst. No priča nije tako jednostavna. Naime, tekstnu pasažu s magarcem neki tumaču na taj način, da ponekad magarac zna biti pametniji i dalekovidniji i od najmudrijega človika, pak bi človik tribao prije sam sebe tući nego magarca. Morebit je i Miloradić ravno to htio reći u ti stih.

Dosle me je kanjevala
Moja prosta, ravna ćut:
Nij mi pravo spoznat dala
Zlobe svita, Beliala!
Sad ju poznam, strat je sud!

Nije jednostavno shvatiti potpuno ni vlastito ime Beliala u pjesmi Šćipanci, kade je Miloradić hasnuje kot dopunu svitskoj zlobi:

U opći leksikoni i enciklopedija Belial je ime vraga, zaloga, a u Novom teštamentu Belial je protivnik, suparnik Kristušev. U Starom teštamentu pak ono nije konkretno odredjeno i dozvoljava različita tumačenja. U najvećem broju

slučajev, ta pojam je substantiv i najčešće stoji u genitivu, odnosi se na zle ljude i predstavlja »ljude ili pristaše Beliala«. No ponekad taj se pojam upotrebljava kot atribut pak bi ga se moglo s »belialski« odrediti. I zaista označuje on u Starom testametu nekoliko puta »belialske ljude, belialsku ženu«. U nekoliko slučajev pod našim se pojmom podrazumijevaju snage podzemnog svita, a ponekad i ime zlih duhov, demonov. No u nerijetki slučajji Belial predstavlja jedan abstraktum, ki stoji za ništvidnost, zlobu ili veliko zlo. Sve mi se čini da ga je i Miloradić shvatio u tom značenju.

Slijedeće ime u užem smislu ni nije vlastito ime, ali ga je Miloradić kot takovo hasnovao. Rič je o PELIKANU. Ptica pelikan hrani svoje mlade tako, da spusti svoj dugački kljun na vlastita prsa i izguta iz svog grla hranu za njih. Stoga je nastala legenda, da pelikan iskljuva vlastita prsa i oživi nakon tri dan vlastitom krljvom svoje mlade, ke je prije poumarala zmija. U srednjovjekovnoj literaturi pogubljenje mladih ostaje u pozadini, a priča, da pelikan hrani svoj naraštaj vlastitom krljvom sve dok sam ne pogine, dolazi sve više do izražaja. Stoga je postao simbolom požrtvovne, prije svega očeve i majčine ljubavi i Kristuševe požrtvovne smrti na križu. U tom kontekstu upotrebio ga je tri puta i Miloradić: dvaput izravno u vezi s Kristušem u pjesma »Svitla noć 1916.«

Kristuš živi, Kristuš vlada
Od istoka do zapada
Vsemu svitu Pelikan!«

i u pjesmi »Adoro te - Zmaljam te«

Jezuše ljubljeni, božji Pelikan,
Operi me s krvlju Tvojih svetih ran,
S ke jedina kaplja dost je i predost,
Oprat vsemu svitu vsu pokvarenost.

Treći put okitio je tim imenom i simbolom požrtvenosti svoga mladoga prijatelja i pjesnika Ivana Blaževića u pjesmi »Ivanu u Beču 1916.«, ki je u to vrijeme bio vojni dušobrižnik u Beču.

U treću skupinu idu IMENA IZ ZNANSTVENOGA, KNJIŽEVNOGA I POLITIČKOGA ŽIVOTA NOVOG DOBA, KAO I NEKI GEOGRAFSKI I DRUGI POJMI. Tako moremo najti na popisu imena Bonaparte, Dante, Darwin, Don Quijote, Sancho Panza, Malthus, Machiavelli i druga. Zbog dužine odabrao bih samo jedno: »Žid«.

Jur po tom da koristi pretežno pejorativni oblik »Žid« umjesto uobičajenoga »Židov« moremo ustanoviti određenu dozu antisemitizma, ka prati korišćenje

toga imena. I zaista, Miloradić slika Židove pretežno negativno, služeći se pritom ponekad rječnikom (u Luki Vušiloviću), koga ne moremo bez daljnega akceptirati. Težinu tih izrazov ne more ublažiti ni činjenica, da te riči dolazu iz ust staroga gardiste. No ima i pozitivnih iznimkov. Tako u epu »Sin zgubljen i najden« ističe židovske vrline:

Skupa stanu Židi, skupa gospodaru,
Ča prigospodaru, opet skupa slažu;
Skupa beru kože, perje, pratež staru,
Svi va kumpaniji skupa se pomožu.

Odakle dolazi ta Miloradićev antisemitizam, kade su mu korijeni teško je reći. Pri tom ne smimo zaboraviti, da je u ono vreme širom Europe vladao antisemitizam. Pomislimo samo na Francusku, gdje je afera oko

Dreyfussa stvorila kruto antisemitsko raspoloženje. U Austriji antisemitizam nije bio nazočan samo u stranki velikonimcev, nego i kod bečanskog načelnika Lueggera, ki je bio član kršćanskih socijalov. Drugačija nije bila situacija ni u drugi europski država. Nikola Benčić je ustvrdio u svojoj disertaciji, da je Miloradićev antisemitizam dobio ogorčenu i eksplozivnu notu nakon režima Bele Khuna. Velik utjecaj je mogao imati i nimški filozof, nacionalni ekonom i teoretičar znanosti, ali i izraženi antisemit, Eugen K. Dühring, koga je Miloradić morao cijeniti, jer je posjedovao tridesetak njegovih djel u svojoj biblioteki, med njimi i neke s naglašenim antisemitskim sadržajem.

Vidili smo, da je Miloradić u velikom broju koristio vlastita imena kot stilsko sredstvo u svoji pjesma, da je pomoću njih znao postići odredjeni efekat, dati pjesmi poseban čar i kolorit, ali da je time od štitelja tražio i odredjeni stupanj humanističke naobrazbe, pa se postavlja pitanje, je li je svaka njegova pjesma bila namijenjena običnomu štitelju.

ZIBRANE JAČKE

skimi je va ljubavi
zabavljao i pokarao
svoju braću HRVATE

M A T E
M I L O R A D I Ć

pod štampu uređio
MARTIN MERŠIĆ st.
I Z D A N J E
HRV KULTURNOGA DRUŠTVA
1 + 9 + 3 + 3

HRVATSKO KULTURNO DRUŠTVO JE IZDALO OVU ZBIRKU JAČAK PRILIKOM 400. OBJETNICE DOSELENJA.
GLAVNI UREDNIK JE BIO MARTIN MERŠIĆ ST.